

## NIEUWE UITGAVEN

[RECENSIE]

Koen Aerts, *“Repressie zonder maat of einde?” De juridische reïntegratie van collaborateurs in de Belgische Staat na de Tweede Wereldoorlog*, Gent, Academia Press, 2013, 547 pp., ISBN 9789038222820.

In 1978 publiceerde de christendemocratische politicus Raymond Derine een strijdschrift *Repressie zonder maat of einde? Terugblik op de collaboratie, repressie en amnestiestrijd*. De laatste veroordeelden wegens oorlogsgelateerde misdaden waren toen sinds jaren uit de gevangenis ontslagen, maar in de flamingantische propaganda deed het beeld van ‘een anti-Vlaamse repressie zonder maat of einde’ het nog. En nu nog altijd, zoals blijkt uit de in 2013 verschenen biografie van Leo Vindevogel, waarin diens bestraffing wegens flagrant landverraad “een gerechtelijke moord” wordt genoemd.<sup>1</sup> In hetzelfde nummer van *Wetenschappelijke tijdingen* waarin het beeld van het proces-Vindevogel tot een mythe werd verklaard, trad Koen Aerts de stelling bij “dat de repressie in Franstalig België simpelweg strenger was” dan in Vlaanderen, en dus zeker niet anti-Vlaams.<sup>2</sup> In het hier te bespreken boek onderzocht Aerts of de Belgische repressie “zonder maat of einde” werd gevoerd, zoals het werd en wordt gesteld blijkens “de duurzaamheid van een Vlaams-nationalistische klaagcultuur die de repressie omarmde als een identiteitscreërend en zelfs mobiliserend element tegen de Belgische Staat”. Hij ondernam zijn onderzoek als het scheppen van een “algemeen juridisch raamwerk” in de hoop dat het “een opstap kan zijn naar een verklaringsmodel voor de sociale, sociologische en politieke impact van de repressie”.

Dit boek is inderdaad een baanbrekende rechtshistorische studie over de feitelijke toepassing, en dus ook de mildering en de beëindiging van de repressie. Het eerste hoofdstuk behandelt de vrijheidsberoving. Die gebeurde door internering, voorlopige hechtenis en vrijheidsstraffen. Alle drie werden van meet af aan, en metertijd systematisch, gemilderd door voorlopige invrijheidstelling, genadeverlening, voorwaardelijke invrijheidstelling, en mogelijkheid tot eerherstel. (Al op 7 februari 1945, nog in volle oorlog, werd de regering-Pierlot ten val gebracht

1. P.J. Verstraete, *Leo Vindevogel. Biografie*, Kortrijk, 2013. Zie L. Wils, Leo Vindevogel. De politicus en de mythe van zijn proces in: *Wetenschappelijke tijdingen*, jg. 73, 2014, nr. 1, pp. 66-81.
2. K. Aerts, De bestraffing van de collaboratie na de Tweede wereldoorlog: mild in Vlaanderen en streng in Franstalig België? Een pleidooi voor een sociale geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, in: *Wetenschappelijke tijdingen*, jg. 73, 2014, nr. 1, pp. 34-65.

onder de beschuldiging van teveel invrijheidstellingen, zou ik eraan toevoegen; LW.)

Even uitvoerig worden in een tweede hoofdstuk de patrimoniale sancties behandeld: het sekwester, de speciale belasting op de leveringen en de prestaties ten gunste van de vijand (die bijna integraal geheven werd omdat ze op de eerste plaats stond op de lijst van de schuldeisers), geldboetes, tenslotte schadevergoeding aan de Staat (die laatst stond in het lijstje van de schuldeisers zodat er bij een gecumuleerde sancti- onering nog maar weinig van terecht kwam).

Als derde categorie komen aan bod de vervallenverklaring van de Belgische nationaliteit (in de Oostkantons; ruim 70% van de getroffen en zou ze terug verwerven) en de vervallenverklaring van een hele reeks burgerlijke en politieke rechten. Van deze laatste categorie werden er een kwart opgeheven krachtens milderingswetten van 1948 en 1952, en meer dan 90% krachtens een wet van 1961. Uitvoerig wordt beschreven hoe die wet slechts onder internationale druk tot stand was gekomen, vermits België dreigde veroordeeld te worden door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, op klacht van de journalist Raymond De Becker wiens beroepsverbod strijdig was met de vrijheid van meningsuiting. Een laatste categorie was die van de 'clausulaire' uitsluitingen van een groot aantal voordelen, sociale voorzieningen en tegemoetkomingen. Het meest omvattend hierbij was de in Londen uitgevaardigde ad- ministratieve epuratie, waarbij zelfs alle benoemings- en personele mutatiebeslissingen, genomen door de secretarissen-generaal na 16 mei 1940, werden vernietigd. Het regentsbesluit van 20 oktober 1944 voorzag wel de uitkering van maximum drie maanden wedde aan de ontslagen personeelsleden waarvan *"de gedragingen tijdens de bezetting onberispelijk waren"*. De besluitwet van 19 september 1945 betreffende de epuratie inzake burgertrouw voorzag integendeel bijkomende sancties voor de ambtenaren die wegens hun gedrag tijdens de bezetting uit hun ambt ontzet of ontslagen waren: vooral het levenslang verval van het recht om openbare functies, betrekkingen of diensten te bekleden. Milderings van die administratieve epuratie werd ingezet door de wet van 14 juni 1948, en kwam goed op gang met die van 19 mei 1949, maar *"sommige herzieningen duurden sowieso zeer lang (...) In het onderwijs was de herziening van de tuchtstraffen in 1961 nog steeds niet rond."* *"Hoewel de inciviek geen juridische notie was noch is, leidde de wetgeving en administratieve rechtspraak tot de institutionalisering van een groep individuen die verstoken bleven van een aantal door de overheid ingestelde voordelen en diensten"* [zoals vergoeding van oorlogsschade of moge- lijkheid om in overheidsdienst benoemd te worden]. *"(...) Via genade, vervroegde invrijheidstelling en eerherstel had de Belgische rechtsstaat de strafrechtelijke repressie in tijd goeddeels beperkt. (...) De inciviek was niet enkel de Breendonkbeul, de verklikker, de politieke leider of de oostfrontier, maar ook de weduwe die door de militaire pensioencommis-*

*sies onwaardig werd bevonden [ook hier weer: de pecuniaire gevolgen van een nochtans gemilderde bestraffing konden traumatisch blijven]; (...) Er waren weliswaar mogelijkheden om een verhaal in te stellen en bepaalde voordelen werden na een tijd ook werkelijk opnieuw toegekend, maar zelfs die lankmoedigheid kon nog beperkend zijn [zodat] de inciviek in vele gevallen nooit volledig als volwaardig burger van alle door de overheid gewaarborgde voordelen, ambten en diensten heeft kunnen genieten."* Bij herhaling beklemt de auteur het grote aandeel van linkse ministers van Justitie in de afbouw van de repressie, bijzonder die van de liberaal Albert Lilar (augustus '46-maart '47; augustus '49-april '50; en april '54-juni '58) en die van de socialist Piet Vermeylen (april '61-mei '65). *"Terwijl het gemotiveerd genadebesluit als christendemocratische uitvinding én vanuit een pleidooi voor een terugkeer naar de traditie aanvankelijk een slot legde op de verdere afbouw van de vrijheidsberovende repressie, hanteerden uitgerekend de liberalen en socialisten de sleutel om ook die uitzonderingssituatie begin jaren 1960 te normaliseren. De klassieke links-rechts opdeling tussen respectievelijk voor- en tegenstanders van een liquidatie van de gevolgen van de repressie dient daarom hertekend en zelfs omgegooid op basis van de bovenstaande bevindingen uit de praktijk van de gemotiveerde besluiten. Door toedoen van linkse ministers en nog geen twintig jaar na de oorlog liet de Belgische Staat zo goed als alle gedetineerde personen vrij die vóór 1950 normaal geëxecuteerd zouden zijn.' En in het besluit opnieuw: 'De analyse van het vrijlatingsbeleid toont aan hoe de liberaal Lilar en de socialist Piet Vermeylen de verantwoordelijkheid hebben genomen zelfs de zwaarst gestraften uiteindelijk op vrije voeten te stellen en zo een belangrijk facet van de overheidsrepressie op te ruimen waar de christendemocraten niet aan durfden te raken."*

De christendemocratische Ludovic Moyersoen (augustus 1950-januari 1952) had gezien hoe drie van zijn partijgenoten-ministers van Justitie hun portefeuille verloren omdat links hun politiek van beperking van de repressie niet kon aanvaarden (Maurice Verbaet in februari '45, Charles du Bus de Warnaffe in augustus '45, Paul Struye in november '48). Hij begenadigde toch 61 terdoodveroordeelden maar met een gemotiveerd besluit dat vermeldde dat zij later niet in aanmerking zouden komen voor invrijheidstelling. Nadat in september '52 ook Joseph Pholien wegens te grote clementie was ten val gebracht, kwam in meerpartijen-regeringen de portefeuille alleen nog in handen van liberale of socialistische ministers. Die stonden na verloop van jaren de vrijlating toe van de overlevenden uit de groep der 61. Ook indien Moyersoen dat niet zou bedoeld hebben, zie ik daarin geen aanleiding om de klassieke links-rechts opdeling terzake 'om te gooien'.

[Lode Wils]